

الزامات مشارکت حداکثری در انتخابات نظام اسلامی

محمد ملکزاده*

چکیده

انتخابات یکی از مهم‌ترین رویدادهای انقلاب اسلامی ایران و مظهر عزت و اقتدار ایران اسلامی است. امتیاز نظام جمهوری اسلامی ایران، برخورداری از دو ویژگی «خدا محوری» و «مردمی بودن» است. نظام اسلامی از ابتدا، اهداف خود را بر طبق معیارها و ارزش‌های الهی تعریف کرد و در عین حال هویت و تجلی خود را از حضور مردم و اتکا به آرای عمومی جامعه دانست و از آنجا که جمهوری اسلامی ایران، نظامی دینی و مردمی است، ثبات و اقتدار آن نیز پس از اهتمام به حفظ ارزش‌های اسلامی، وابسته به حضور و مشارکت فراگیر مردم در عرصه‌های سیاسی همچون انتخابات می‌باشد. بر اساس یافته‌های این پژوهش تحقق مشارکت حداکثری نیازمند توجه همه بخش‌های نظام اعم از مسئولان، نامزدهای انتخاباتی و مردم به وظایفی است که در نظام اسلامی برای برگزاری انتخابات پرشور، رقابتی، قانونمند و در چارچوب یک رقابت سالم تعریف شده است. در این تحقیق وظایف و مسئولیت‌هایی که سه گروه مذکور برای تحقق مشارکت حداکثری و رقابتی در انتخابات نظام اسلامی بر عهده دارند، براساس روش توصیفی - تحلیلی و در خلال یک فرایند علمی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

واژگان کلیدی: انتخابات، انتخاب اصلح، مردم، مشارکت سیاسی، نظام اسلامی.

انتخابات یکی از مهمترین ابزارهای مشارکت سیاسی مردم و تحقق نظام مردم‌سالاری دینی است؛ این مهم اگر با دوراندیشی و اتخاذ تدابیر لازم و مناسب عملی شود می‌تواند نظام جمهوری اسلامی را در برابر توطئه‌های گوناگون بیمه نموده و از آسیب‌ها و خطرات داخلی و خارجی مصون نگهدارد. انتخابات در دوره‌های مختلف همواره از حساسیت بالایی برخوردار بوده است. آرایش آراء و دیدگاه‌های مختلف در داخل و صف‌آرایی دشمنان خارجی نظام و توصیه‌ها و تحلیل‌های آنان پیرامون این موضوع، نشان‌دهنده اهمیت انتخابات در ایران اعم از انتخابات خبیرگان رهبری، ریاست جمهوری و مجلس شورای اسلامی بوده است. مقام معظم رهبری همواره در طول سال‌های گذشته بر اهمیت انتخابات به‌عنوان یک سرمایه‌گذاری انسانی تأکید نموده و آن را ثمره مردم‌سالاری دینی توصیف نموده‌اند:

انتخابات سرمایه‌گذاری عظیم ملت ایران است؛ مثل اینکه شما سرمایه سنگین و عظیمی را در بانک می‌گذارید، بانک با آن کار می‌کند و شما از سودش استفاده می‌کنید؛ انتخابات یک چنین چیزی است. ملت ایران سرمایه‌گذاری عظیمی را می‌کند، سپرده‌گذاری بزرگی را انجام می‌دهد و سود آن را می‌برد. آراء یکایک شما مردم سهمی از همان سرمایه‌گذاری و سپرده‌گذاری است. هر رأیی که شما در صندوق می‌اندازید، مثل این است که یک بخشی از پول آن سپرده را دارید تأمین می‌کنید. یک رأی هم اهمیت دارد. هرچه انتخابات پرشورتر باشد، عظمت ملت ایران بیشتر در چشم مخالفان و دشمنانش دیده خواهد شد؛ برای ملت ایران حرمت بیشتری خواهند گذاشت؛ دوستان شما هم در دنیا خوشحال می‌شوند. عظمت ملت ایران را حضور مردم در انتخابات نشان می‌دهد (بیانات در جمع زائران و مجاوران حضرت امام رضا علیه السلام، ۱۳۸۸/۰۱/۰۱).

ایشان در بخشی دیگر از این سخنان، ضمن توصیف انتخابات به‌عنوان رکن و پایه نظام، آن را ثمره مردم‌سالاری دینی دانسته‌اند:

انتخابات در کشور ما یک حرکت نمایی نیست. پایه نظام ما همین انتخابات است. یکی از پایه‌ها، انتخابات است. مردم‌سالاری دینی با حرف نمی‌شود؛ مردم‌سالاری دینی با شرکت مردم، حضور مردم، اراده مردم، ارتباط فکری و عقلانی و عاطفی مردم با تحولات کشور

صورت می‌گیرد؛ این هم جز با يك انتخابات صحیح و همگانی و مشارکت وسیع مردم ممکن نیست. این مردم‌سالاری، عامل پایداری ملت ایران است (همان).
تحقق مشارکت حداکثری نیازمند توجه همه بخش‌های نظام اعم از مسئولان، نامزدهای انتخاباتی و مردم به وظایفی است که در نظام اسلامی برای ایشان تعریف شده است.

۱. وظایف مسئولان

از آنجا که شرکت در انتخابات در نگاه رهبران انقلاب اسلامی از حقوق مردم است، مسئولان و همه دست‌اندرکاران امر انتخابات موظفند از حقوق مردم به درستی مراقبت کنند. وظیفه تمام دستگاه‌هایی که در امر انتخابات نقش دارند آن است تا با تلاش خود به برگزاری انتخاباتی سالم و بدون حاشیه اقدام نمایند؛ زیرا تجربه نشان داده کوچک‌ترین سهل‌انگاری در این امر خسارت‌های فراوانی را به کشور تحمیل می‌کند. این نکته مهمی است که بنیانگذار جمهوری اسلامی و مقام معظم رهبری از ابتدای پیروزی انقلاب تاکنون همواره بر آن تأکید داشته‌اند. ایشان صندوق‌های رأی را امانت‌های ملت در دست مسئولان امر دانسته و همواره به تمام مسئولان توصیه نموده‌اند تا با حساسیت تمام از این امانت‌های مردم نگهداری نمایند. تأکید ایشان بر این بوده که دقت شود حتی یک رأی از کسی ضایع نشود؛ هیچ مصلحتی نباید موجب خدشه‌دار شدن آرای مردم شود و تمایلات فردی یا گروهی و جناحی نباید بر مصالح عمومی و حقوقی افراد مقدم گردد. امام خمینی علیه السلام همواره به مسئولان گوشزد می‌فرمودند: «بین خودمان و خدای تبارک و تعالی باید فکر بکنیم که شما مسئول این مسئله هستید هم مسئول کار خودتان و هم مسئول مسئولان دیگری که تحت نظر شما هستند، هستید که جریان انتخابات یک جریان صحیح باشد. هیچ‌کس در انتخابات بر دیگری مقدم نیست» (موسوی خمینی، صحیفه امام، ۱۳۷۹، ج ۱۸، ص ۳۸۰).

برخی از مهمترین وظایف مسئولان در این رابطه عبارتند از:

۱-۱. نظارت و اجرای دقیق

نظارت دقیق و اجرای مقتدرانه دو نهاد مسئول در امر انتخابات؛ یعنی شورای نگهبان و وزارت کشور، در برگزاری يك انتخابات باشکوه، سالم و عاری از هرگونه شائبه بی‌عدالتی و

بی‌نظمی، یک عامل کلیدی است. قانون اساسی با تأکید بر جایگاه این دو نهاد نظارتی و اجرایی، راهکاری دقیق برای افزایش ضریب اطمینان سلامت انتخابات اندیشیده است؛ وزارت کشور در جایگاه یک مجموعه دولتی موظف به اجرای دقیق انتخابات است و شورای نگهبان به‌عنوان یک نهاد نظارتی خارج از دولت، مأمور به نظارت مسئولانه و دقیق بر امر انتخابات است؛ کارکرد دقیق این دو نهاد در کنار یکدیگر، ضریب اطمینان سلامت انتخابات را ارتقاء می‌بخشد. شرط برگزاری يك انتخابات سالم، قاطعیت عمل مسئولان برگزاری انتخابات در مقابل تخلفات انتخاباتی است: «اگر شورای نگهبان در این قضیه - تشخیص صلاحیت‌ها و برخورد با خلاف‌های انتخاباتی - به يك نتیجه منطبق بر قانون و مقررات رسید، باید با قاطعیت اقدام بکند؛ هیچ چیزی نباید مانع از اقدام قاطع قانونی بشود. در همه امور، به‌خصوص در چنین اموری که با افکار و عواطف و احساسات و عقاید و آرای گوناگونی مواجه است، قاطعیت چیزی لازمی است» (بیانات رهبری در دیدار اعضای هیئت نظارت بر انتخابات شورای نگهبان، ۱۴/۱۱/۱۳۷۴).

۲-۱. التزام به قانون

شرط دیگر برگزاری يك انتخابات سالم و پرشور، پایبندی همه جانبه مقامات مسئول، به قانون اساسی می‌باشد. مقام معظم رهبری؛ تأکید می‌نمایند: «در امر نظارت باید قانون و موازین، ملاک و معیار باشد و نه مذاق‌ها و سلیق شخصی. مطلقاً دنبال مذاق شخصی نروید...؛ راهش هم این است که هر کدام وظایف قانونی خودشان را انجام بدهند. ... بر روی قانون پافشاری کنید؛ قانون بسیار مهم است» (بیانات در دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۲/۹/۱۹).

۳-۱. پرهیز از گرایش‌های سلیقه‌ای و جناحی

در یک انتخابات سالم مجریان یا ناظران انتخابات باید بی‌طرفی خود را حفظ کنند و از جانبداری نسبت به فرد یا حزب خاص پرهیز نمایند؛ زیرا این امر، زمینه انتخابات ناسالم را فراهم می‌سازد. رهبر معظم انقلاب در این باره خطاب به مسئولان اجرایی و نظارتی انتخابات می‌فرمایند: «به برادران مسئول، اعم از نظار و هیئت اجرائی عرض می‌کنم که مواظب باشید کارتان

سر سوزنی از معیار قانونی تخطی نکند. نظرات و سلايق شخصی را کنار بگذارید. اینکه کسی به خاطر تشخیصی که از دین و انقلاب و اسلام و رهبری و ملت و دولت دارد، يك نفر را تقویت کند، يك نفر را رد کند، يك نفر را تضعیف کند، یکی را يك خرده جلو بکشد، یکی را يك خرده عقب بزند، خلاف ضابطه است» (بیانات در دیدار مسئولان دفاتر نهضت سوادآموزی و مسئولان شهربانی، ۱۳۶۹/۷/۴).

۲. وظایف نامزدهای انتخاباتی

یکی از مهم‌ترین وظایف انتخاباتی متوجه نامزدهای انتخابات می‌باشد. در طول سالیان گذشته با توجه به برگزاری انتخابات متعدد توصیه‌های فراوانی از سوی بنیانگذار جمهوری اسلامی و مقام معظم رهبری در این خصوص مورد تأکید قرار گرفته که در این فراز به برخی از مهم‌ترین آن‌ها اشاره می‌شود. بدیهی است نحوه مواجهه کاندیداهای انتخاباتی با این وظایف می‌تواند شاخص مناسبی برای رأی و اقبال مردم به ایشان باشد:

۱-۲. پرهیز از اسراف

بر اساس نص قانون و تأکیدات مکرر امام راحل و مقام معظم رهبری هیچ نامزدی حق هزینه‌های نامتعارف برای تبلیغات انتخاباتی را ندارد، آنان حتی موظفند طرفداران خود را نیز در این خصوص مراقبت نموده و به آنان اجازه ندهند از تبلیغات پُرخرج استفاده کنند؛ مقام معظم رهبری با تصریح به نگرانی خود پیرامون این موضوع می‌فرماید:

یکی از کارهایی که بنده - چه در تبلیغات انتخابات مجلس و چه در انتخابات ریاست جمهوری - همیشه نگران آن هستم، این است. نه خودشان تبلیغات پُرخرج کنند، نه به طرفدارانشان اجازه دهند. بعضی افراد ممکن است بگویند به ما ربطی ندارد؛ این کار پُرخرج را دیگران می‌کنند. شما بگویید نکنند (بیانات در خطبه‌های نماز جمعه تهران، ۱۳۸۰/۰۲/۲۸).

۲-۲. پرهیز از تخریب رقبا

انتخابات در نظام اسلامی دارای شرایط و آداب اسلامی می‌باشد. زینده نظام اسلامی نیست که کاندیداها و طرفداران آنان همچون کشورهای غربی در تبلیغات انتخاباتی از هر روش و

شیوه‌ای برای تخریب رقبا و دستیابی به اهداف خود استفاده نمایند؛ زیرا در نظام اسلامی پذیرش مسئولیت‌ها نه به‌عنوان منفعت شخصی که قبول رسالتی الهی برای تحقق آرمان‌های اسلامی و خدمت به مردم تلقی می‌شود. از این‌رو چارچوب‌ها و ضوابط دینی و اخلاقی باید مورد توجه قرار گیرد. تخریب و توهین به رقبای انتخاباتی یکی از مصادیق بارز عدم پابندی به آموزه‌های اخلاقی و اسلامی است. حضرت امام خمینی رحمته‌الله اهانت و یا تضعیف رقبیان در تبلیغات انتخاباتی را نشانه عدم سلامت انتخابات و فاجعه‌آمیز بودن آن دانسته و می‌فرماید: «امروز این نحو مخالفت‌ها، خصوصاً از چنین کاندیداهایی، برای اسلام و جمهوری اسلامی، فاجعه‌آمیز است» (موسوی خمینی، صحیفه امام، ۱۳۷۹، ج ۱۷، ص ۱۳۳) ... «هیچ مقامی و حزبی و گروهی و شخصی حق ندارد، به دیگران که مخالف نظرشان هستند، توهین کند...» (موسوی خمینی، صحیفه امام، ۱۳۷۹، ج ۱۸، ص ۳۳۷) ایشان بارها خطاب به کاندیدها و طرفداران آنان می‌فرمود: «از آقایان کاندیدها و دوستان آنان انتظار دارم که اخلاق اسلامی - انسانی را در تبلیغ برای کاندیدای خود مراعات و از هرگونه انتقاد از طرف مقابل که موجب اختلاف و هتک حرمت باشد خودداری نمایند که برای پیشبرد مقصود، و لو اسلامی باشد، ارتکاب خلاف اخلاق و فرهنگ، مطرود و از انگیزه‌های غیراسلامی است» (موسوی خمینی، صحیفه امام، ۱۳۷۹، ج ۱۲، ص ۱۲). ایشان حیثیت و آبروی مومن در اسلام را از بالاترین و والاترین مقام‌ها می‌دانستند و هتک مومن را از بزرگترین گناهان می‌شمردند که موجب سلب عدالت می‌گردد (موسوی خمینی، انتخابات در اندیشه امام خمینی رحمته‌الله، ۱۳۸۷، ص ۳۳۴).

امام خمینی رحمته‌الله در فرازی دیگر درباره تبلیغات انتخاباتی خطاب به نامزدهای انتخابات می‌فرماید: نصیحتی است از پدری پیر به تمامی نامزدهای مجلس شورای اسلامی که سعی کنند تبلیغات انتخاباتی شما در چارچوب تعالیم و اخلاق عالیه اسلام انجام شود و از کارهایی که با شئون اسلام منافات دارد، جلوگیری گردد. باید توجه داشت که هدف از انتخابات در نهایت حفظ اسلام است. اگر در انتخابات حریم مسائل اسلام رعایت نشود چگونه منتخب حافظ اسلام می‌شود. باید سعی شود تا خدای ناکرده به کسی توهین نگردد (همان، ص ۱۳۴).

ایشان همچنین بر حفظ وحدت، صمیمیت و اخوت اسلامی در تبلیغات انتخاباتی تأکید داشتند: «من بسیار مایل هستم؛ گروه‌هایی را که متعهد و معتقد به جمهوری اسلامی و خدمتگزار به اسلام هستند، در مبارزات انتخاباتی کمال آرامش را در تبلیغ کاندیداهایشان رعایت نمایند و نسبت به یکدیگر تفاهم و صمیمیت و اخوت اسلامی داشته باشند، از تفرقه و کدورت شدیداً احتراز کنند که تفرقه و تشتت، دوستان را نگران و دشمنان را کامیاب می‌کند و موجب تبلیغات سوء می‌شود» (موسوی خمینی، صحیفه امام، ۱۳۷۹، ج ۱۲، ص ۱۲).

یکی از تأکیدات مکرر مقام معظم رهبری نیز در طول سالیان گذشته بر همین موضوع بوده است: آن کسانی هم که دستی در تبلیغات دارند، فضای سیاسی کشور را آشفته نکنند؛ بدگویی از این، اهانت به آن، معارضة جناح‌های سیاسی با هم. مردم چه تقصیری کرده‌اند که بایستی ذهن آن‌ها به خاطر انگیزه‌های مختلف سیاسی اشخاص و گروه‌ها و جناح‌ها و مجموعه‌ها، آشفته و مغشوش شود. این‌ها بگذارند فضای انتخابات سالم باشد. البته هر کس حق دارد از خود و نامزد انتخاباتی خود دفاع و حمایت کند؛ این مانعی ندارد. تبلیغات در حد متعارف و بدون اسراف و زیاده‌روی، خیلی خوب است؛ اما اهانت، تخریب و بدگویی - این کارهایی که جزو رسوم زشت بعضی از کشورهای غربی است - را کنار بگذارند؛ بگذارند مردم در يك فضای آرام، با تشخیص، با بصیرت و بدون سراسیمگی انتخاب کنند (بیانات در خطبه‌های نماز عید سعید فطر، ۱۳۸۵/۸/۲).

۲-۳. صداقت با مردم

یکی از شرایط انتخابات سالم در جنبه کاندیداها و داوطلبان، پایبندی آنان به آموزه‌های اخلاقی و شرعی است. لازم است کاندیداها در تبلیغات انتخاباتی خود، از هر گونه دروغ و فریب برای جلب نظر مردم خودداری کنند تا زمینه يك انتخابات سالم و کاملاً رقابتی فراهم گردد. صداقت مهم‌ترین نکته‌ای است که باید مورد توجه نامزدهای انتخاباتی قرار گیرد؛ مقام معظم رهبری در این خصوص می‌فرمایند:

به آقایان محترمی که در این میدان هستند، این چند توصیه را عرض می‌کنیم:... با مردم با کمال صداقت حرف بزنند؛ هرچه عقیده‌شان هست، به مردم بگویند. اگر بخواهند در دل مردم اثر بگذارند، این صداقت، بیشتر در دل مردم اثر می‌گذارد. آن چیزی که حقیقتاً عقیده و

نیت آن‌هاست، آن را به مردم بگویند؛ اختیار با مردم است که چیزی را انتخاب کنند. وحدت ملی را خدشه‌دار نکنند. طوری نباشد که به خاطر جذب يك دسته یا يك گروه، حرفی بزنند که وحدت ملت خدشه‌دار شود. وعده‌هایی که معلوم است نمی‌توانند به آن‌ها عمل کنند، به مردم ندهند. آن‌چه که در چارچوب قانون اساسی است و امکانات مملکت از امکان آن حکایت می‌کند، آن را به مردم بگویند (بیانات در خطبه‌های نماز جمعه تهران، ۱۳۸۰/۰۲/۲۸).

۴-۲. پایبندی به قانون انتخابات

انتخابات در ایران صحنه رقابت سالم میان صاحبان افکار و دیدگاه‌های متفاوت در درون نظام اسلامی است. وظیفه کاندیداها و داوطلبان انتخاباتی پایبندی کامل به قانون است و هر عمل غیرقانونی برای جلب آرای ملت، مردود می‌باشد. آیت الله خامنه‌ای با اشاره به برخی اقدامات خلاف قانون از سوی نامزدها می‌فرمایند: «اگر دیدید، کسی است که دارد پول به مردم می‌دهد و یا دهن آن‌ها را برای این‌گونه کارها شیرین می‌کند، بدانید که این‌طور آدم‌ها، آدم‌های نامناسبی هستند، وقتی معلوم شد که این‌ها هستند که می‌خواهند به خاطر امور مادی و در راه کسب متاع دنیوی، مسند با ارزشی را که برای مردم قانون وضع می‌کند، غصب کنند، بایستی جلوی آن‌ها را بگیریم» (بیانات در دیدار اعضای هیأت‌های نظارت شورای نگهبان، ۱۳۷۴/۱۱/۱۴). رعایت اخلاق انتخاباتی در نظام جمهوری اسلامی ایران همچنین ایجاب می‌کند که همه طرف‌ها به ویژه نامزدهای انتخاباتی با تمکین از قانون، نتیجه انتخابات را هر چه باشد بپذیرند و از نمایش تحرکات غیرقانونی و کشاندن طرفداران خود به خیابان‌ها پرهیز نمایند.

۳. وظایف مردم

در انتخابات نظام اسلامی با توجه به حساسیت آن و هجمه تبلیغات دشمنان، مردم باید در فضای آرام و منطقی بهترین تصمیم را گرفته و شایسته‌ترین فرد را برای ریاست جمهوری، خبرگان رهبری و یا مجلس شورای اسلامی انتخاب کنند. با توجه به دیدگاه‌های امام راحل و مقام معظم رهبری چند نکته را به‌عنوان مهم‌ترین وظایف ملت در انتخابات می‌توان مورد تأکید قرار داد:

۳-۱. مشارکت حداکثری

انتخابات در جمهوری اسلامی همواره تجلی حضور و مشارکت سیاسی مردم و عرصه تحقق اراده ملت برای تعیین سرنوشت خویش بوده است. از این رو انتخابات دارای اهمیت و جایگاه بلندی است و مردم نقش بزرگی در ایفای این رسالت بر عهده دارند. امتیاز نظام جمهوری اسلامی ایران در میان نظام‌های موجود، برخورداری این نظام از دو ویژگی «خدا محوری» و «مردمی بودن» است. نظام اسلامی از ابتدا، اهداف خود را بر طبق معیارها و ارزش‌های الهی تعریف کرد و در عین حال هویت و تجلی خود را از حضور مردم و اتکا به آرای عمومی جامعه دانست و از آنجا که جمهوری اسلامی ایران، نظامی دینی و مردمی است، ثبات و اقتدار آن نیز وابسته به حضور و مشارکت گسترده مردم از طریق ابزارهایی همچون انتخابات خواهد بود. امام خمینی علیه السلام درباره اهمیت حضور و شرکت همگانی مردم در انتخابات می‌فرماید: «این وظیفه‌ای است الهی؛ وظیفه‌ای است ملی؛ وظیفه‌ای است انسانی؛ وظیفه‌ای است که ما باید به آن عمل بکنیم؛ همه‌مان باید در انتخابات شرکت بکنیم» (موسوی خمینی، صحیفه امام، ۱۳۷۹، ج ۱۸، ص ۳۱۸).

مقام معظم رهبری این مهم را وظیفه عموم مردم به ویژه نیروهای بسیجی می‌دانند تا مردم را به مشارکت حداکثری تشویق نمایند: «مسئله اول، مشارکت است. در زمینه مشارکت مردم، هرطور که می‌توانید، روی خانواده‌ها و دوستانان کار کنید. مشارکت، یکی از اساسی‌ترین مسائل است. حضور مردم برای پیشرفت و صیانت کشور لازم است. نه این‌که اگر عده زیادی شرکت نکردند، این‌ها به نظام «نه» گفته‌اند؛ به هیچ‌وجه این‌طوری نیست. آن‌هایی که به خاطر «نه» گفتن به نظام نمی‌آیند، درصد خیلی کمی اند. یک عده به خاطر بی‌حالی نمی‌آیند؛ یک عده به خاطر بی‌حوصلگی نمی‌آیند؛ یک عده روز جمعه کار دیگری دارند و نمی‌آیند؛ این‌ها را شما راه بیندازید. و الا کسانی که معتقد به نظام و قانون اساسی نیستند و دلشان برای بیگانگان و نفوذ آن‌ها پر می‌زند و منتظر آمدن بیگانگان هستند، درصد بسیار کمی اند» (بیانات در دیدار دانشجویان بسیجی، ۱۳۸۴/۳/۵).

مشارکت حداکثری مردم در انتخابات فارغ از هر نتیجه‌ای، نشان از اعتماد مردم به نظام اسلامی است؛ زیرا در شرایطی که دشمنان نظام تمام تلاش خود را برای عدم حضور مردم پای

صندوق‌های رأی به‌کارمی‌گیرند، حضور مردم مهر تأیید مجددی بر جمهوریت نظام اسلامی در کنار اسلامیت آن می‌باشد.

۲-۲. حفظ وحدت و انسجام

انتخابات در جمهوری اسلامی یکی از عرصه‌های تجلی وحدت و نمایش وحدت مردم است و باید تمامی تلاش‌ها و اقدامات در این راستا صورت گیرد. متأسفانه در برخی دوره‌ها گاه در انتخابات وحدت ملی جامعه دچار آسیب شده که از رهگذر آن، ضربات و خسارت‌های بزرگی بر نظام و مردم تحمیل گردیده است. امام خمینی رحمته‌الله با توجه به وجود دیدگاه‌های متفاوت در جامعه و طبیعی دانستن آن، همواره ضرورت وحدت و پرهیز از اختلاف را مورد تأکید قرار داده و می‌فرمودند: «البته دو تفکر هست؛ باید هم باشد دو رأی هست؛ باید هم باشد سلیقه‌های مختلف باید باشد لکن سلیقه‌های مختلف اسباب این نمی‌شود که انسان با هم خوب نباشد... اگر در یک ملتی اختلاف سلیقه نباشد این ناقص است. اگر در یک مجلس اختلاف نباشد این مجلس ناقص است. اختلاف باید باشد؛ اختلاف سلیقه اختلاف رأی، مباحثه جار و جنجال این‌ها باید باشد؛ لکن نتیجه این نباشد که ما دو دسته بشویم... (باید) دوست هم باشیم» (موسوی خمینی، صحیفه امام، ۱۳۷۹، ج ۲۱، ص ۴۷).

آنچه مسلم است رقابت‌های انتخاباتی نباید زمینه پراکندگی و اختلاف و دشمنی در جامعه باشد. زیرا این امر زمینه نفوذ دشمنان مردم و نظام را فراهم خواهد ساخت. امام با اشاره به این موضوع می‌فرمود: «من احتمال می‌دهم که عوامل و دست‌های ناپاکی بخواهند از رقابت‌های انتخاباتی در رسیدن به آرزوهای خود استفاده کنند و با طرح مسائل پوچ و بی‌معنا دل‌ها را از یکدیگر جدا سازند» (همان).

از این رو مردم باید با هوشیاری و درایت کامل مراقب القائات دشمنان و نفاق تفرقه افکنان باشند و با اتحاد و همدلی ضمن انتخاب نیروهای متعهد و دلسوز، انتخابات را به عرصه اتحاد و انسجام ملت و جامعه تبدیل نموده و دشمنان را مأیوس نمایند.

۳-۲. انتخاب اصلح

حساسیت ویژه انتخابات در نظام اسلامی اعم از ریاست جمهوری، مجلس خبرگان و مجلس شورای اسلامی ایجاب می‌کند که مردم با حضور پرشور در انتخابات، اصل انتخاب اصلح را

تحقق بخشند. برای انتخاب اصلح باید به دور از هر گونه تعصب و با توجه به سوابق انقلابی نامزدها افراد دلسوز و انقلابی را برگزید. گزینش اصلح پس از طی دو مرحله تحقق می‌یابد مرحله نخست توجه به معیار اصلح است؛ مرحله دوم تطبیق افراد با این معیارهاست. معیار اصلح در فرمایشات امام و رهبری در مجموع شامل کسانی می‌شود که دردهای مردم را بدانند و برای ریشه‌کن کردن فقر و فساد عزم جدی داشته باشند و البته توان بر دوش گرفتن این مسئولیت عظیم را نیز داشته و خود در دفاع از آرمان‌های انقلاب سد محکمی در برابر دشمن و بیگانگان باشند. در خصوص انتخابات مجلس با توجه به نقش و رسالت بزرگی که نمایندگان مجلس شورای اسلامی در رابطه با تدوین قوانین و مقررات اسلامی و ملی برعهده دارند؛ مردم باید نمایندگانی را برگزینند که از هر جهت شایستگی نمایندگی ملت مسلمان ایران را داشته باشند. معتقد به دو رکن مهم نظام یعنی «جمهوریت» و «اسلامیت» باشند تا هنگام بررسی لوایح و طرح‌ها این دو رکن مهم را مورد توجه قرار دهند. بنیان‌گذار جمهوری اسلامی در یکی از بیانات خود درباره ویژگی‌های لازم برای نمایندگی مجلس می‌فرماید: «من متواضعانه از شما می‌خواهم که حتی الامکان در انتخاب اشخاص با هم موافقت نمائید و اشخاصی اسلامی متعهد غیرمنحرف از صراط مستقیم الهی در نظر بگیرید و سرنوشت اسلام و کشور خود را به دست کسانی دهید که به اسلام و جمهوری اسلام و قانون اساسی معتقد و نسبت به احکام نورانی الهی متعهد باشند و منفعت خود را بر مصلحت کشور مقدم ندارند» (موسوی خمینی، صحیفه امام، ۱۳۷۹، ج ۱۲، ص ۴۹). مقام معظم رهبری نیز به مردم همواره تأکید نموده‌اند: «به کسی- گرایش پیدا کنید که به دین مردم، به انقلاب مردم، به دنیای مردم، به معیشت مردم، به آینده مردم و به عزت مردم اهمیت می‌دهد» (بیانات در مراسم شانزدهمین سالگرد ارتحال امام خمینی رحمته‌الله، ۱۳۸۴/۳/۱۴). ایشان در جایی دیگر با تأکید بر کنترل ورودی‌های میدان سیاست می‌فرمایند: «یقیناً ورودی‌های میدان سیاست باید کنترل شود. باید ... معلوم گردد کسی که دارد می‌آید، کیست؛ اصلاً عرضه این کار را دارد یا ندارد؛ بعد، اعتقاد به این کار دارد یا ندارد؛ بعد، اصلاً می‌فهمد در کشور چه کار باید کرد یا نه. ملاک‌هایی وجود دارد؛ ... نگاه کنید ببینید واقعاً چه کسی طرفدار انقلاب و طرفدار دین و طرفدار عدالت و طرفدار

عدم تبعیض بین فقیر و غنی است؛ چه کسی- کفایت و دنبال‌گیری و نشاط لازم را دارد؛ چنین کسی را پیدا کنید» (بیانات در دیدار دانشجویان بسیجی، ۱۳۸۴/۳/۵).

۴. معیار انتخاب اصلح

با توجه به اهمیت انتخاب اصلح در انتخابات نظام جمهوری اسلامی و نقش آن در مشارکت حداکثری مردم، در این فراز ضمن اشاره به جایگاه این موضوع در متون دینی، معیارهای انتخاب اصلح را با استفاده از منابع دینی مورد تذکر قرار می‌دهیم.

مرحله انتخاب کارگزاران یکی از مهم‌ترین و سرنوشت‌سازترین مراحل اجرایی در یک نظام سیاسی است دلیل اهمیت این مرحله آن است که کارگزاران و مدیران اجتماعی بازوان اجرایی حاکمان و به‌عنوان عاملان اقامه عدل و قانون در جامعه به حساب می‌آیند. شایستگی، توانمندی و سلامت رفتاری آنان مهم‌ترین نقش را در سامان‌دهی بهتر امور اجتماعی برعهده دارد.

در بررسی سیره سیاسی پیشوایان معصوم علیهم‌السلام مشاهده می‌کنیم که مهم‌ترین معیار گزینش آنان در انتخاب کارگزاران، احراز صلاحیت اخلاقی، تخصص و توانایی‌های لازم در انجام مسئولیت‌های محوله بوده است. اصل شایسته‌سالاری و رعایت اهلیت و صلاحیت برای واگذاری مسئولیت‌ها به افراد، اصلی است که با فطرت انسانی نیز سازگار است. در فرهنگ اسلامی معیار شایستگی، برخورداری یک مسئول از تخصص و تعهد در کنار یکدیگر است؛ به‌طوری که فرد علاوه بر برخورداری از تخصص و توانایی لازم در انجام مسئولیت‌های محوله، خود را موظف به حفظ حدود و مقررات تعیین شده بداند. در منطق قرآن کریم مناصب و مسئولیت‌ها امانت‌هایی به‌شمار می‌آیند که باید به اهلهش واگذار گردد (نساء: ۵۸). به همین دلیل هنگامی که خداوند ابراهیم را پیشوا و رهبر مردم قرار داد در پاسخ وی که از واگذاری این مسئولیت به افراد خاندان خود پرسید فرمود: «پیمان من به ستمکاران نمی‌رسد» (بقره: ۱۲۴). تأکید رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم به این اصل و لزوم برخورداری مسئولان از تعهد همراه با تخصص و توانایی در انجام مسئولیت‌های محوله به حدی بود که اگر فردی فاقد اصلحیت در دو گزینه یاد شده بود وی را شایسته پذیرش منصب نمی‌دانستند. روزی ابوذر صحابی بزرگ و وفادار رسول خدا از ایشان خواست تا

منصبی به وی واگذارند رسول خدا ﷺ ضمن دلجویی از وی فرمودند: ای ابوذر! تو را دوست دارم و هر آنچه برای خود می‌پسندم برای تو نیز می‌خواهم لکن مسئولیت‌ها امانت‌هایی هستند که اگر انسان به‌نحو شایسته از عهده آن‌ها برنیاید مایه‌خواری و پشیمانی وی در قیامت خواهند شد من تو را در مدیریت ضعیف می‌بینم پس هیچ‌گاه مسئولیت و حکومت بر حتی دو نفر را نیز قبول نکن (مجلسی، بحارالانوار، [بی‌تا]، ج ۲۲، ص ۴۰۶)

خودداری رسول خدا از واگذاری يك مسئولیت به شخصیتی همچون ابوذر که بارها از جانب پیامبر به بهترین خصال ستوده شده بود، نشان از اهتمام جدی ایشان به رعایت اصلحیت و شایسته‌سالاری در جمیع جهات است. آن حضرت در خصوص مدیر و پیشوای اصلح سه ویژگی بیان فرموده‌اند: «پارسایی که او را از معصیت باز دارد؛ بردباری که بتواند با آن خشمش را کنترل کند و مدیریت نیکو بر مجموعه تحت مدیریتش داشته باشد تا برای آنان همانند پدری مهربان باشد» (کلینی، اصول کافی، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۴۰۷)

امام علی علیه السلام نیز با اشاره به لزوم رعایت اصل شایسته‌سالاری در انتخاب کارگزاران سیاسی، سزاوارترین افراد را تواناترین آنان بر اداره جامعه و داناترین به فرمان خداوند در فهم مسایل دانسته‌اند (نهج البلاغه، خطبه ۱۷۳). آن حضرت در عهد معروف مالک اشتر به فرماندار خود می‌فرمایند: «در امور کارگزارانت بنگر، آن‌ها را آزموده به‌کارگیر، محور گزینش تو میل و گرایش شخصی نباشد ... از میان آن‌ها افرادی که با تجربه‌تر، پاک‌تر، اصیل‌تر و پیشگام‌تر در اسلام‌اند برگزین ... افرادی که کم‌طمع و در سنجش عواقب امور بیناترند» (نهج البلاغه، نامه ۵۳).

امام حسن مجتبی علیه السلام نیز پس از آن که مجبور به صلح با معاویه گردید در ضمن خطبه‌ای با اشاره به سخنی از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در مورد لزوم ولایت اهلیت و اصلحیت در انتخاب رهبر فرمود: «هیچ امتی رهبری خود را به شخصی که بهتر و داناتر از وی در میان آنان بوده واگذار نکرده مگر آن که وضعیت آن امت رو به فساد و نقصان نهاده است (طوسی، الامالی، [بی‌تا]، ج ۲، ص ۱۷۲).

در نظام جمهوری اسلامی که با الگو گرفتن از سیره سیاسی پیشوایان معصوم تأسیس گردید، رعایت این اصل از اهمیت بیشتری برخوردار است. به همین دلیل بنیان‌گذار

جمهوری اسلامی و مقام معظم رهبری به مناسبت‌های مختلف بارها به این مهم اشاره کرده و با تبیین معیارهای اصلحیت، مردم را نسبت به دقت در انتخاب خود توجه داده اند. رهبر فقید انقلاب با تأکید بر اصولی همچون ساده‌زیستی و عدم انحراف فرد منتخب می‌فرمودند: «توجه داشته باشند رئیس جمهور و وکلای مجلس از طبقه‌ای باشند که محرومیت و مظلومیت مستضعفان و محرومان جامعه را لمس نموده و در فکر رفاه آنان باشند، نه از سرمایه‌داران و زمین‌خواران و صدرنشینان مرفه و غرق در لذات و شهوات که تلخی محرومیت و رنج گرسنگان و پابرهنگان را نمی‌توانند بفهمند» (موسوی خمینی، صحیفه امام، ۱۳۷۹، ج ۲۱، ص ۴۲۲).

ایشان در فرازی دیگر می‌فرمود: «باید به اشخاصی که احتمال انحراف در آنان می‌رود، رأی ندهند - چه احتمال انحراف عقیدتی، اعمالی و یا اخلاقی - که به چنین اشخاص اعتماد نمی‌شود کرد و رأی به آنان موجب مسئولیت خواهد بود؛ تحت تأثیر تبلیغات واقع نشوند و خودشان با موازین اسلامی، اشخاص صحیح را انتخاب کنند» (موسوی خمینی، صحیفه امام، ۱۳۷۹، ج ۱۲، ص ۲۷۸).

مقام معظم رهبری نیز بارها با تأکید بر انتخاب اصلح به برخی از مصادیق آن اشاره فرموده‌اند: «هتر ملت ایران و مردم شهرها و حوزه‌های انتخابیه این است که دقت کنند، نگاه کنند، بشناسند اصلح را، بهترین را انتخاب کنند؛ بهترین از لحاظ ایمان، بهترین از لحاظ اخلاص و امانت، بهترین از لحاظ دینداری و آمادگی برای حضور در میدان‌های انقلاب؛ دردشناس‌ترین و دردمندترین نسبت به نیازهای مردم را انتخاب کنند» (بیانات در اجتماع بزرگ مردم یزد، ۱۳۸۶/۱۰/۱۲).

بدیهی است رعایت این اصل تکلیفی فقط متوجه مردم به‌عنوان انتخاب‌کننده گارگزاران نیست بلکه انتخاب شوندگان (داوطلبان انتخاباتی) نیز مکلفند زمانی در معرض انتخاب قرار گیرند و مسئولیتی را بپذیرند که خود را در انجام وظایف محوله اصلح بدانند؛ چنان‌که رسول خدا ﷺ فرمود: «هر کسی خود را بر قومی مقدم بدارد در حالی که بداند در بین آن ملت صالح‌تر از او برای آن کار وجود دارد، آن شخص به خدا و رسول و جمیع مسلمانان خیانت کرده است» (امینی، الغدیر، ۱۳۶۸، ج ۸، ص ۲۹۱).

اکنون با بررسی متون دینی و سخنان رهبران اسلامی برای انتخاب کاندیدای اصلح، برخی معیارها برای احراز صلاحیت افراد جهت پذیرش مسئولیت را می‌توان یافت که به برخی از مهم‌ترین آن‌ها اشاره می‌شود:

۴-۱. برخورداری از اخلاق نیک

خداوند پس آنکه حضرت محمد ﷺ را به رسالت برگزید در وصف او بر اخلاق نیک پیامبر ﷺ تأکید فرمود: «وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ» (قلم: ۴) و در آیه ۱۵۹ آل عمران خطاب به پیامبر می‌فرماید «اگر تو دارای خلق نیک نبودی قطعاً مردم از گرد تو پراکنده می‌شدند». بر اساس این آیات نخستین ویژگی حاکم یا فرد مسئول، برخورداری از اخلاق نیک است. متأسفانه گاه در مناظرات انتخاباتی دیده می‌شود برخی برای تصاحب قدرت به هیچ معیار اخلاقی پایبند نیستند. آنان به جای تشریح برنامه‌های خود، با بداخلاقی سخیف‌ترین دروغ‌ها و تهمت‌ها را به کاندیداهای رقیب روانه می‌کنند. بدیهی است مردم باید چنین افرادی را که در مسابقه اخلاق مردود شده‌اند، انتخاب نکنند.

۴-۲. صداقت در وعده‌ها

در قرآن کریم حضرت هود به قومش می‌فرماید: «من از جانب خداوند برگزیده شدم تا شما را اصلاح کنم و قصدی جز اصلاح شما ندارم تا آنجا که بتوانم» از این جمله حضرت هود که به قومش می‌فرماید: «إِنْ أُرِيدُ إِلَّا الْإِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُ» (هود: ۸۸)؛ یعنی در حد توانم اصلاح خواهم کرد، می‌توان اهمیت صداقت در وعده مسئولان به مردم را دریافت. فرد مسئول یا کسی که قرار است مسئولیتی را بپذیرد نباید قول و وعده‌های بیهوده و خارج از توان خود به مردم بدهد. خداوند در آیات ۲ و ۳ سوره مبارکه «صف» با عتاب خطاب به کسانی که وعده‌های بیهوده می‌دهند می‌فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ؛ ای کسانی که ایمان آورده‌اید چرا چیزی می‌گویید که انجام نمی‌دهید» و «كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ؛ نزد خدا سخت ناپسند است که چیزی را بگویید و انجام ندهید». متأسفانه وعده‌های بیهوده دادن برای جمع‌آوری آرای مردم به عادت انتخاباتی برخی افراد تبدیل شده است!

۳-۳. امانتداری و توانمندی

خداوند در آیه ۵۸ سوره مبارکه «نساء» می‌فرماید: «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا؛ «خدا به شما فرمان می‌دهد که امانت‌ها را به صاحبان آن‌ها رد کنید» منصب و مقام یکی از مهمترین امانتهاست که باید به اهلش واگذار شود. حضرت علی علیه السلام در عهد مالک می‌فرماید: «اخْتَبَرَهُمْ بِمَا وُلُّوا لِلصَّالِحِينَ قَبْلَكَ فَأَعْمِدْ لِأَحْسَنِهِمْ كَانَ فِي الْعَامَةِ أَثَرًا وَاعْرِفِهِمْ بِالْأَمَانَةِ؛ «آنان را بیازمای به خدمتی که برای والیان نیکوکار پیش از تو، عهده‌دار بوده‌اند و بر آن کس اعتماد کن که میان همگان، اثری نیکو نهاده و به امانت از همه شناخته‌تر است و امتحان خود را پس داده. (نهج البلاغه، نامه ۵۳) امروز کسانی مدعی پست هستند که عملکردشان در طول سال‌های گذشته پیش روی ملت است. کسانی که به وعده‌های خود عمل نکردند؛ امام علی علیه السلام در نامه ۲۶ نهج البلاغه می‌فرماید: «وَإِنَّ أَعْظَمَ الْخِيَانَةِ، خِيَانَةُ الْأُمَّةِ؛ و قطعاً بزرگ‌ترین خیانت، خیانت به ملت است. اینکه به مردم قولی داده شود، ولی به آن عمل نشود، خود نوعی خیانت به ملت است. کسانی که در مدیریت ضعیف و ناتوان بودند امروز چشم به منصب مهم دوخته‌اند! در آیه ۵۵ سوره یوسف آن حضرت به حاکم مصر عرضه می‌دارد: «قَالَ اجْعَلْنِي عَلَىٰ خَزَائِنِ الْأَرْضِ إِنِّي حَفِيظٌ عَلَيْمِ» «خدایا مرا بر خزانه‌ها و ثروت‌های این سرزمین بگمار که من نگهدارنده دانا و عالم هستم». روایت پیامبر مکرم اسلام صلی الله علیه و آله در این رابطه بسیار گویاست که می‌فرماید کسی که به کاری گماشته می‌شود، در حالی که می‌داند در میان مسلمانان فردی وجود دارد که برای آن مسئولیت شایسته‌تر و به قرآن و سنت آگاه‌تر است، در این صورت، قطعاً به خدا و رسول خدا و همه مؤمنان خیانت کرده است (امینی، الغدير، ۱۳۶۸، ج ۸، ص ۲۹۱).

۳-۴. از جنس مردم بودن

ملاک کاندیدای اصلح از جنس مردم بودن و دلسوز و مهربان بودن است. کاندیدایی که مردمی نباشد، دلسوز و مهربان نسبت به اقشار مستضعف و محروم هم نخواهد بود. در آیه ۱۲۸ سوره «توبه» خداوند می‌فرماید: «لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُوفٌ رَّحِيمٌ؛ قطعاً برای شما پیامبری از خودتان آمد که بر او

دشوار است شما در رنج بیفتید او به هدایت شما حریص و نسبت به مؤمنان دلسوز مهربان است». فرد مسئول باید مردمی باشد تا بتواند به مردم خدمت کند و نسبت به حل مشکلات آن‌ها دغدغه داشته باشد. به تعبیر مقام معظم رهبری: «انتخابات در کشور ما باید مسابقه‌ای برای خدمت باشد، نه مسابقه‌ای برای کسب قدرت. انتخابات اسلامی این‌گونه است. آن‌جایی که دعوا بر سر قدرت است، آن‌طوری می‌شود که شما در بعضی از انتخابات دنیا مشاهده می‌کنید...» (بیانات در دیدار جمعی از مردم گیلان، ۱۳۸۰/۲/۱۱).

۴-۵. یگانه‌ستیزی

در سوره نساء خداوند تمایل به دوستی با بیگانگان و دشمنان اسلام را از خصلت منافقان دانسته است (نساء: ۱۴۴). امروز از مهمترین ویژگی‌های کاندیدای اصلح عدم دوستی با دشمنان نظام اسلامی و عدم همراهی با جبهه استکبار است. دشمنانی که از هر فرصتی برای ضربه زدن به نظام اسلامی استفاده می‌کنند؛ زیرا دوستی با دشمنان ملت مسلمان ایران خیانت به ملت و آرمان‌ها و ارزش‌های مردم ایران است.

نتیجه‌گیری

انتخابات در نظام جمهوری اسلامی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین رویدادهای انقلاب و مظهر عزت و اقتدار ایران اسلامی است. دو ویژگی «خدا محوری» و «مردمی بودن»، امتیاز اساسی نظام جمهوری اسلامی ایران در میان نظام‌های سیاسی موجود است. از آنجا که جمهوری اسلامی ایران، نظامی دینی و مردمی است، ثبات و اقتدار آن نیز پس از حفظ ارزش‌های اسلامی، وابسته به حضور و مشارکت سیاسی گسترده مردم در صحنه‌های انقلاب و نظام خواهد بود. این امر نیازمند توجه همه بخش‌های نظام اعم از مسئولان، مردم و نامزدهای انتخاباتی به بایسته‌هایی است که در نظام اسلامی برای هر بخش تعریف شده است. در این پژوهش وظایف و مسئولیت‌هایی که سه گروه مذکور برای تحقق مشارکت حداکثری در انتخابات نظام اسلامی بر عهده دارند، مورد بررسی قرار گرفت. طبق یافته‌های این پژوهش، برای تحقق مشارکت حداکثری، مسئولان موظفند ضمن پایبندی دقیق به قانون و بدون توجه به گرایش‌های شخصی، سلیقه‌ای و جناحی، بر روند برگزاری انتخابات با دقت

نظارت و از آرای مردم پاسداری کنند. در این میان نامزدهای انتخاباتی نیز موظفند در چارچوب اخلاق و شرع مقدس اسلام و پرهیز از بداخلاق‌های متعارف در نظام‌های سرمایه‌داری غرب با صداقت وارد عرصه رقابت سالم با یکدیگر شوند و در نهایت نیز همه باید به نتایج انتخابات گردن نهند. مردم نیز در برگزاری یک انتخابات سالم و پرشور نقش مؤثری برعهده دارند. ایشان باید ضمن حفظ وحدت و انسجام خویش تلاش کنند از طریق مشورت با افراد انقلابی، عالم و دلسوز، کاندیدای اصلاح را انتخاب نمایند. بدیهی است رعایت این اصول در نظام جمهوری اسلامی موجب مایوس شدن دشمنان نظام، پیشبرد بهتر امور کشور و در نهایت دلگرم شدن همه مردم برای حضور مؤثرتر در عرصه‌های مختلف نظام اسلامی خواهد شد.

فهرست منابع

قرآن کریم

نهج البلاغه

۱. امینی، عبدالحسین احمد، الغدير، تهران، دارالکتب الاسلامية، ۱۳۶۸.
۲. حسینی خامنه‌ای، سیدعلی، بیانات در اجتماع بزرگ مردم یزد، ۱۳۸۶/۱۰/۱۲.
۳. _____، بیانات در جمع زائران و مجاوران حضرت امام رضا علیه السلام، ۱۳۸۸/۰۱/۰۱.
۴. _____، بیانات در خطبه‌های نماز جمعه تهران، ۱۳۸۰/۰۲/۲۸.
۵. _____، بیانات در خطبه‌های نماز عید سعید فطر، ۱۳۸۵/۸/۲.
۶. _____، بیانات در دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۲/۹/۱۹.
۷. _____، بیانات در دیدار اعضای هیأت‌های نظارت شورای نگهبان، ۱۳۷۴/۱۱/۱۴.
۸. _____، بیانات در دیدار جمعی از مردم گیلان، ۱۳۸۰/۲/۱۱.
۹. _____، بیانات در دیدار دانشجویان بسیجی، ۱۳۸۴/۳/۵.
۱۰. _____، بیانات در دیدار مسئولان دفاتر نهضت سوادآموزی و مسئولان شهربانی، ۱۳۶۹/۷/۴.
۱۱. _____، بیانات در مراسم شانزدهمین سالگرد ارتحال امام خمینی علیه السلام، ۱۳۸۴/۳/۱۴.
۱۲. شیخ طوسی، ابوجعفر محمدبن حسن، أمالی، نجف: مطب الحیدریة، [بی‌تا].
۱۳. کلینی، محمدبن یعقوب، اصول کافی، تهران: اسوه، ۱۳۶۳.
۱۴. مجلسی، محمد باقر، بحارالانوار، بیروت: داراحیاء التراث العربی، [بی‌تا].
۱۵. موسوی خمینی، سید روح‌الله، انتخابات در اندیشه امام خمینی علیه السلام، تبیان: آثار موضوعی، دفتر اول، تهران، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی علیه السلام، ۱۳۸۷.
۱۶. _____، صحیفه امام، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی علیه السلام، ۱۳۷۹.

